

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

50.

KOMORÓ

Tuzséron, a fűrésztelepen, lesem a komoróiakat, hogy a műszak végén hazaindultukban hozzájuk verődjek. Tiszajáró tapasztalatomból tudom, mégiscsak a falu lakója ismeri legjobban a maga fészket. Ugyan lakója válogatja. Némelyik falusi úgy él az emberkupaiban, mint tücsök a szénaboglyában. Tán az sem érdekli, a térkép melyik csücskébe csöppentette a történelem azt a közösséget, amelyikben fölserkent. Más embertücsök meg szereti a szülőföldjét, rányitja szemét, kutatja sorsát, számon tartja minden rezdülését. Ez a hit mozzgat engem is. Bár némely olvasóm azzal aranyoskodik, hogy kár aggályoskodnom ezzel a Tiszajárással, faluról falura bókásznom mibenlétüket. Minden falu egyforma!

Házak sorai, utcák, benne emberek. A házak is egyformák, különösen most, Típustervek szaladnak előzékenyen az építetők elé, sáttortetős kockaházak sorakoznak elő a rajzolatok alapján. A téglagyarak három-négy féle téglát gyártanak hozzá. A belső berendezések is a mai sablonok szerint kerülnek össze. Egy csöpp tengervíz jellemzi a tengert! A mi világunkban akkora az uniformizálódás, hogy azt még olyan ember sem kerülheti el, aki szándékosan más igénnyel, pénzes zacskóval szaladozza be a kínáló piacot. Szóval kár abban a hitben járni, hogy minden falunak arca van, jelleme, olyan sajátága, amit csak ő maga visel, egyedül hurcol a kerek hazában.

Ha egyik falu úgy hasonlítana a másikra, ahogy külsőre egyik ember a másikra, hát akkor a regényírók egyetlen regényt kellene teremtsenek, s benne lenne abban mindenki. Nem így van ám! Minden ember egy regény. Jó hosszú olvasatú. Csak külsőre hasonlít egyik ember a másikra. Illetve, sok a hasonlóság, még több a különbség! S az akkora, legyenek bár iker-testvérek, külön világ. Hát a falvak? A történelem formálja, rakja, gömbölyíti őket, sok száz települést egyszerre. Mégsem úgy potyognak le az idők szalagjáról, ahogy a kifli-, zsömlésodró gép hajigálja ki magából hajnalonként az illatos süteményeket, amelyek látszatra egy lisztből, egy gépből, kemencéből bújnak elő, s nem egyformák. Csak látszatra. A különbségek teszik egyénivé az embert, a falut, a települést, a magányos tanyát, az embert. Az lesz a jellemző. Attól lehet megismerni, megkülönböztetni egyik embert a másiktól. Nem a különködéstől, mert az már olyan kategória, amit általában magukra hamisítanak az emberek, tárgyak, közösségek. A született különbségekről, a fölsimert tulajdonságokról, tudatosan kialakított különbségekről beszélnek.

Sok minden összzejátszása diktálja a különbséget. A funkció, a lét, hogy minek is teremődik valami, ha tárgyról folyik a szó. Slingelt felső nadrágban a bohócok járnak. Lakóházra illő díszeket nem raktak soha istállókra. Nevetséges a gyöngyös bokkrétával díszített ganéjhördő talicska. A kor rendezzi az emberi sorsokat, de nem az ember nélkül. Ha az ember fölis-

meri benne a saját adottságait, a kor követelését, a járható utakat, hát együtt formálódik ki az ember, a település arca. Némelykor, évszázadokon át egyforma a világ. A pór utódja csak pór lehet, egyik nemzedékről a másikra.

Szentül kukorékolhat, a körülmények, a társadalom mozgása nem viszi tovább az embert. Ott hagyja, ahol találja. Néha nagyot lódul a világ, hogy alig győzzük vele szedni a lábunkat. Fölismerés és szerencse kell ahhoz, hogy a világ kívánsága az egyén érdekeivel egybecsendüljön, s ez a kettős hajtóerő kicsihantsa az emberből azokat a tulajdonságokat, amikről a változás nélkül álmolni sem mert volna.

A falunak arca van hát, amit embergenerációk és állandóan ható erők formálnak. Földrajziak, politikaiak, társadalmiak és még sokfélék. Persze a magam mentségére beszélek. Ahogy szerencséjére nem egyformák az emberek se kívül, se belül, úgy a falvak is nagyon is egyéni arcot hordanak. Ha megismerjük. Különbözik tényleg mind egyforma. Mint a nyulak a mezőn. De a vadász, a vadór, mint személyes ismerősét köszönti azokat.

És mi az egyformaság ma? Az egykorúak mindig egyformák voltak.

A barlanglakások idején látszatra minden odú egyforma volt. A veremlakások, a földből vert, náddal fődött házak korszakában, mit tudott mást tenni az akkor élő, mint épített a kor adottságai szerint olyat, amilyennel megbírt. De benne már egyéni változatokat hagyott ízlése, tehetsége szerint. Nem minden barlangot díszítettek föl máig bámulni való ábrázolatokkal. Ahhoz valakinek az egyéni tehetsége kellett. A barlangtelepülésnek hát létezett olyan embere, aki alakította a maga háza táját, de ezzel a közösséget is befolyásolhatta. Létezhetek körülötte mások, akik azt gondolták, én sem vagyok alábbvaló. Úgy lehet ő is kent egy szép vadászjele-netet. Az aztán más dolog, hogy mi mozgatta a barlangrajzkészítő kezét. Az a kultikussá vált igény, hogy a rajzon ábrázolt módon célba találjon a dárdája, a nyila, hogy győzzön a mam-muttal szemben. Az állat halála az ember életét jelentette. A vágó, az igény, a muszáj hajtja az embert olykor a pusztá léteért, hogy kőbe rögzítse akaratát, hátha az életben úgy is alakul, ahogy odavakarta a falra a szándékot. Csak a fölületes nézelődőnek tűnhetett úgy, hogy barlang, a benne lakó hajlott hátú, a földről alig felemelkedő ember.

A Tiszajárásomban lapozgató olvasóim némelyike azt mondja, a folyópartról egy város, meg egy falu megrajzolásával el lehet intézni további 128 település búját, bánatát. Hiszen a mai mozgalmas világban az ilyen csöndeskésen ballagdaló írárok nem vernek nagy szellemi izgalmat az olvasóban. Minden falu ősi halászulésból fejlődött. A hálószerszámokat is egyforma eszközökből építették. Kőszállal húzták a fenékhöz vagy lólábszárcsonttal, ami épp az ember keze ügyébe akadt, azzal segítette magát. Minden település megérte a feudalizmust, úr és paraszt benne, a törvények hierarchiája szerint. Se jó, se rossz. A történelmi korszakokat nem lehet átugrani, átaludni, s egy fejlettebb, jobb világban fölébredni. Ki kell szenvedni a kort, a jobbat. Meg kellett érni a kapitalizmust minden embertelen átkával, s benne ősről ősré fölnevelni azt az utódot, aki hitese, tudója, kicövekelője tud lenni azoknak az utaknak, amin a járnitűdás már igazán emberi.

Krimisiteni a történelmet — mondják. Pikareszkekben előadni, az kell a mai embernek. Izgatni, csigázni az érdeklődését. Mennyi könyörtelenség előfordult a múltban, azt elhallgatni mi dolog? Égtek máglyák, suhogtak szöges korbácsok, nyúztak elevenen embert, folyt a tömegmészárlás, a boszorkányüldözés, hitviták, és akasztottak füstre a megvakulásig jobbágyokat, égették Dózsa testét közvetlen embereivel. Noha a falu arcvonásaiban benne a múltja, ha nem is tudja a ma élő minden ráncról megmondani, hogyan rajzolódott bele, de nem szabad a történelmet csak a szörnyűségekben leledzőnek látni. Csak az izgalom, a feszültségkeltés kedvéért. Teremt a mai kor éppen eleget. Hírszóró főeszközünk, a tv nemzeti kultúrelede-lünké teszi a krimi, a horrort. Olyan narkózisra szokik a néző, hogy nem lehet belőle kigyó-gyítani. A szemünk előtt lövik le az USA elnökét, a pápát, a követségek embereit. Sokszor volt már olcsó az emberi élet. De most a társadalmi fejlődés elég magas fokán mi indokolja, hogy kőbaltás eszközök nyerjenek törvényesedő jogot? Mintha minden okos eszköz a vad in-dulatok szorgalmazását tartaná fontosnak. A krimikben lövik, nyúzzák, gyilkolják, vízbe

fojtják, szikláról lelékik, üldözik a gyengébbiket. Mindenféle idegtépő, embertelen üldözések lesznek mindennapivá, természetessé, sőt nélkülözhetetlen fogyasztani valókká. Mintha az emberben nem is lenne más, ha valami, valaki útdabba áll, rúg bele, lödd le, kést a hasába! Ha az egyes emberben nem maradnak nyomtalanok ezek a napi program szerint adagolt gonoszságok, akkor a települések arculatába is beiródnak. A bűnözés fokozódása nem csupán a gazdasági helyzet romlásából következik. Biztatást kaphat az a rendszeres krimiktől is.

Egyszer csak megkérdezik a most fölcspörődő generációk, ha számon kérjük őket: hogy miért örökösen a vadsággal, szeméttel, gorombasággal traktáltak bennünket?

Az ember világában, kint és bent annyi fölfedezni való vár még a megtalálásra, hogy eszünkünk nincs elegendő azok megmutatására. A szelídség, az okosság, jóság, erkölcs, hűség, szakmai tudás megszerzésének lehetősége, a szépségek mibenléte, a kenyérkereset öröme, gondja, a sokoldalúság fejleszthetősége, az önismeret, a nehézségek prognózisa, azokkal való szembeszállás, azok leküzdhetősége, általában az emberi tűrőképesség kipuhatolása, megismertetése, gyakoroltatása és száz egyénileg is fontos dolog várna itt kiteregetésre, társadalmásításra. A lelki és testi bajok öngyógyításának tanítása, egyáltalán a figyelem arra terelgetése napi leckénk kellene legyen. Nem kap teret ezeknek a témáknak a megpendítése. Nehéz per sze, nem is látványos. Pedig az ember teremtő mivoltának, mindennap értéket világráhozó erőfeszítéseinek feszültsége fölér a legszentebb izgalmakkal! Rá kell bennönket tanítani. Az izére, örömére, hasznára. A szórakoztatásnak szánt pusztítást, rombolást, ölést mindennapiasítani öngyilkosság, ügyünk, céljaink, küldetésünk ellen való véték. Ami beleráncosodik a falu arcvonásaiba. Olyan az, mint a rozsdá a legjobb acélon. Eleinte nem látszik. Hanem amikor már mutatja magát, meg is ártott a keménységnek.

A legjobb ló, ha inséges teleken az istálló tetejéről való szalmát eszi, tavaszra, amikor húzni kellene, olyan erőtlenné válik, hogy rudasfával emelgetik lábra.

Csak hát én nem is tudom Szilágyi János lelki telefondoktornak van-e annyi emelőfája, amivel a segélyért kiáltókat föltámogatja?

Éngem, Dózsa maradékai, a csigamezei vereség után Csanád posványaiban elbújodva, továbbtengődve, jobbra törve, Viharsarkosan állva arra buzdítottak, amikor a jelenben pántlikázó útjaimra föltarisznyáztak, hogy ne csupán magamért, de a „pórosztály embőre lögyek! A tudomány, a szépség, a jólét, az emberi kiteljesedés nektáros mezeire vezess mindenben eléhezett földjeidet!”

Ez nekem örökéletemig való parancs. S fülelem, tán idomítom a kultúra széljárásának minden sussanatát. Aggódásaink között tán fölserken itt-ott már a nekünk való nektárt hozó termés, de a televény, aminek mi szántunk, vetünk, melegágyként szolgál a régen levetett polgári kacsatnak, a konkolynak, a feketeüszkös, bolondító beléndekkel összeszövetkezett beteges mákonyoknak. Szinte már az lesz a térnyerő. Már-már előnt mindent. A klimpírozás, a kuplészás, a bazáriság.

Két évvel ezelőtt még pironkodva jelentették be ezeket a számokat a műsorvezetők, hogy azt mondják, a divatos nosztalgia hullámverésének engedve, mutaványul traktálnak vele bennünket. Mára uralkodóvá tudott lenni. Pedig póri nosztalgiaák is élhetnek, nemcsak nyegle, tartás nélküli polgári nyavalygások, hogy jaj de nagyon unatkozom, jaj de nagyon világfájdalmas vagyok. Gyerünk a kocsmába, gyerünk szipózni. Igyunk lúgot, mert csömör a világ, igyunk Holló 12-öt, permetezésre való niktint, mert attól szépen el lehet múlni, amúgy sincs miben fogódzani!

Bennem valahogy összefonódnak ezek a kérdések. Hát rozoga, poros pókhálóból akarjuk kiépíteni a lélek gerendázatát? Gyöngye tákolmány. Még a telefondrótok se elég erősek, amiken Szilágyi Jánoshoz jutnak el a sóhajok.

A póri nosztalgia is szélsőséges. De sokszor szívesebben hallgatnám az eredeti ganyéjos talicska kenetlen tengelyének sírását, mert dudája följajdít bennem száz éveket, s benne kemény küzdelmeket, állni tudást óhajt az emberi kiteljesedésre. Szívesebben hallgatnám hajnali fél ötkor egy jó rezeshangú kakas kukorékolását, mint az uraktól levetett, megütált, többször

átkopírozott zenének, jó, igaz szónak hazudott zörejdudvát. Én még tán megkülönböztetem az igazat a hamistul, de az utódom abba a hitbe ringatózik, hogy ez a nemes muzsika, teli életvezetésre alkalmas bölcsességgel. Csak jó hangos legyen, fület eltömő dörömbölés. Megszokjuk?

Nem szabad engedni, hogy beleszokjunk az emberi mivolt ilyen szennyezésébe. Ez altatás, tompítás, kábítás. Ahogy ránkzúdul egész nap, olyan számunkra, mintha húsverő kalapá-csokkal verték volna össze a csontjainkat, ernyedtekké leszünk. Tán nem épp csak ettől.

Köznapai bajszuronyok szurdancsolnak bennünket. Baltát, fogót, szöget nem vehetsz a pénzédért sem, miközben a vasüzemek félgőzön pipálnak. A mi munkás államunkban, ahol a legszentebb templom a műhely, áldozó oltár a munkapad, s benne a teremtő ember nem lel szerszámzatra. Ha árulnak a boltok, arany áron. Mintha azok valami luxuscikkek lennének. Holott szerintem ingyen kellene osztogatni boldognak, boldogtalannak, hátha valaki megkedvelné általuk a teremtést. Ha csak egy fogpiszkálót megfaragna vele valaki, egy fejőszéklábat, már azzal is kevesbedne az ipari gond, a nyöszörgés a lakosság jobb ellátásáért. Vissza sem lehetne élni a szerszámokkal, mert mindenkinek lenne. De ez nem a bolondos írók észjárása szerint való. Nem is érnék föl ökölrel, hogy miért hiányzik az a szerszám, amit 10 000 éve egyazon formában nem nélkülözhet az ember, ahogy a fáraók sírbelsejének képi ábrázolásai tanúsítják. Mit tehet a magán segíteni akaró eleven? Elmegy lopni. Nem akarna pedig maga előtt sem 10 darab százás szögért bűnbe esni, de hát nem nyílik az állami lakóház nagykapuja, arra ipart nem hívhat. Maga megcsinálná. A kerítés tetején járjon be családotól, mint a kőborkutyák? Lop az állami építkezésről szekercét, szöget, palincsol, segít magán, ahogy tud, aztán arra nem viszi rá a lélek, hogy az eszközöket visszalopja, hátha akkor megfogják rajta. Meg azután köllhet az még a ház körül máskor is.

Belém ivódik a villogás, mit hol lehet elrajzolni az államtól, amire égedelmes szükségem van. Egyszer a lelkibőrömbe ivódik a szokás, egyszer kezd nemzeti tulajdonsággá lenni. Belevésődik a falu arculatába. A sokat emlegetett falu alatt értem a várost is. Az is falu volt, csak fölcöpörődött.

Ezeket a sorokat nem a bátorságomról való tanúbizonykodás vereti velem ide, hanem a jalkiáltás, hogy rendezzük elemi dolgainkat. Szépszavú rádiónk van, ne a kultúrkorpat eresszük le rajta, hanem az értéket. Jó könyvtári hálózataink kínálják a szakkönyveket, mit hogyan kell tenni, de szerszámot nem adunk hozzá. Fáj ám a falu arca sebein tapogató gyakorlatjárónak, úgy fölvisit.

Komoró kitarulkozó bájossággal mutatja arcát. A történelmét bizonygató birtoklevelek 1290 óta jegyzik nevét. Volt vagy 50 gazdája. Vitézségért, pénzért cserélt gazdát. Néha házasságok vitték egyik család birtokai közül a másikába. Múltja annál is régibb. Lakták névtelen őskori népek, kőbaltával vadászók, bronzfésűvel szépítkezők.

A nagyfülű világ végéig uradalmi tanyaközpontul szolgált, tágas magaslatán a földszintes kúriával. Ma afféle megnevezhetetlen micsoda. Állandó könyvtár, alkalmi orvosi rendelő, tanácsadó és tanácsi kirendeltség. Most a község Tuzsér irányítása, védelme, szárnyai alatt él. De az kevésbé pislog ide. Csak a panaszt hallaná. „Tanterem kellene, nagyobb bolt, friss kenyér...”

Hetenként a kirendeltségi szobába érkezik egy-két ember. Hol orvos, hol adóhivatalnok, hol a KMB-s rendőr, a csecsemőgondozó. Én meg éppen állami rendszámú kocsival poroszkálók közjűk. A domb körül messze szétszóródott házakból idelátnak, s biztató jelnek nézik. Alig leültetnek kalauzaim egyik elhivatalnoktalanodott szobában, hogy elém hozzák kíváncsiságom tárgyait, nyílik az ajtó, lép be egy kismama, karján picijével. Olyan bizalommal teszi elém térhét, a tárgybelit, a szóbelit, mintha valami régtől várt megváltót találna bennem.

— Drága jó és szép, sokbajú kismama, megértem én a maga álmatlan éjszakáit, hanem annyit tudok csak a gyerek betegségről, amennyit kanmacska tudhat a kiscicák szoptatásáról?

A szép pirosarcú menyecske bíborba borulva hátrál a nyitva hagyott ajtón, amin nyoma-

kodik elébe egy ezüstösfejű férfi, hogy megadózzon nekem, az állam emberének. Kitömött levéltárcájában úgy szoronganak a bankjegyek, mint gányó kezében az összecsavart szűzhány.

— Kifizetném a jövő évet is. Úgy vettem ki a tévé szavából, hogy ez is megemelkedik. Hát inkább most, mint később. Mindenki jóljár.

— Igaz lehet a szava, csak egy kis tévedést okozhattam maguk között ezzel az autóval. Nem én vagyok ám az adószedő!

— Neeem? Hát ilyenkor szokott jönni pedig hónap első péntekén.

— Még jöhet, a péntek estig tart!

— Anyje, aki teremtette, pedig szaladtam is, hogy ne kelljen felöltözni, kászalódni, bebusozni, tipródni odabent egy napot, hogy a pénzemtől megszabaduljak. Tudja, úgy vagyunk mi ezzel, mint a foghúzással. Ha meg kell legyen, hát egy rántással!

A tudósok azt lelkezik, hogy Komoró, Kőmörő, Komárom az óbolgár, vagy a kuntörök szűnyog szóból helynevesedik. De olyantán olyan régről, hogy akkor még ezeken a településeken más sem volt emlékezetesebb, mint a milliárdnyi szűnyog marása.

TARDI SÁNDOR RAJZA